

01. İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin özel gereksinimli çocukların kaynaştırılmasına ilişkin yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri Isparta örneği

Yavuz UYAR¹

Emel UYAR²

Zeynel Abidin BOZKURT³

Adem KILIÇ⁴

APA: Uyar, Y & Uyar, E. & Bozkurt, Z. A. & Kılıç, A. (2022). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin özel gereksinimli çocukların kaynaştırılmasına ilişkin yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri Isparta örneği. *Rumeli Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (3), 1-20. DOI: 10.5281/zenodo.7513444

Öz

Bu araştırmada; ilkokullarda kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi uygulamalarında, ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik öğretmen ve yöneticilerin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya; ilkokullarda görev yapan öğretmenler (20) ve okul yöneticileri (15) katılmıştır. Araştırma verileri; yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmış ve içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; öğretmen ve yöneticilerin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında çeşitli sorunlar yaşadığı ve bu sorunlara ebeveynler, öğrenciler, yöneticiler, öğretmenler ve eğitim ortamlarının kaynaklık ettiği görülmüştür. Sorunların çözümüne yönelik olarak öğretmenlerin işbirliği amaçlı çalışmalar yaptığı, sınıf içi öğrenciye yönelik etkinlikler düzenlediği, oryantasyon çalışmaları ve ikna yollarına başvurdukları belirlenmiştir. Yöneticiler de öğretmenlerin eğitime alınması, rehberlik servisinin aktif çalışması gibi çözüm yolları üretmişlerdir. Öğretmen ve yöneticiler sorunların çözümüne yönelik farklı yollar denemekle birlikte ortak görüş olarak aile ile işbirliğine vurgu yapmışlardır.

Anahtar kelimeler: Öğretmen, okul yöneticisi, kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi

The problems experienced by the teachers and administrators working in primary schools regarding the inclusion of children with special needs and solution suggestions the example of Isparta

Abstract

Purpose of the research is investigate the problems that appear in inclusive education practices in primary schools and the views of teachers and administrators on the solution of these problems. To research; Teachers (20) and school administrators (15) working in primary schools participated in

¹ Eğitim Uzmanı, Isparta Hafız İbrahim Demiralay İlkokulu (Isparta, Türkiye), yavuzbjk32@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8562-9518 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 31.10.2022-kabul tarihi: 02.12.2022; DOI: 10.5281/zenodo.7513444]

² Eğitim Uzmanı, Şehit Sezgin Uludağ İlkokulu (Isparta,Türkiye), emelfb32@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6128-7306

³ Eğitim Uzmanı, TOKİ Şehit Cengiz Gülcü İlkokulu (Isparta, Türkiye), zeynelabidinbozkurt@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4540-7643

⁴ Eğitim Uzmanı, TOKİ Akkent Anaokulu (Isparta, Türkiye), kilicadem38@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7750-6104

this study. Research data; It was collected through structured interview and analyzed by content analysis. As a result of the research; It has been seen that teachers and administrators experience various problems in inclusion practices and these problems are caused by parents, students, administrators, teachers and educational environments. It has been decided that teachers work collaboratively, organized in-class activities for students, and use orientation studies and ways of persuasion in order to solve the problems. Administrators have also developed solutions such as training teachers and active work of the guidance service. Although teachers and administrators tried different ways to solve problems, they pointed up cooperation with the family as a common view.

Keywords: Teacher, school principal, inclusive education

1. Giriş

Erken yaşlarda eğitim sadece normal kabul edilen gelişimsel özelliklere sahip olan bireylerin ihtiyacı değil, aynı zamanda çeşitli nedenlerle özel eğitime gereksinim duyan bireylerinde ihtiyacıdır(Odluyurt, 2012). Türkiye’de 1997 yılında çıkarılan 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de, özel eğitim hizmetlerinin yetersizlikten etkilenen bireyleri sosyal ve fiziki çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanması ve eğitim sürecini kapsayan tüm unsurların uyarlanarak yetersizlikten etkilenen bireylerin normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitimlerine öncelik verilmesi belirtilmiştir. Kaynaştırma/ bütünleştirme denilen bu uygulama özel gereksinimli bireylerin normal akranlarıyla birlikte eğitim görmelerini kapsamaktadır. Bu tür bireylerin eğitime dair ihtiyaçları karşılanırken materyal ve özel eğitim ortamı desteğinin yanında akranlarıyla birlikte yararlanabilecekleri eğitim ortamları da oluşturulmaktadır. Özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla birlikte vakit geçirmelerinin sosyal- duygusal gelişimlerini desteklediği düşünülebilir.

Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının tarihsel gelişimine bakıldığında, farklı ülkelerde zaman ve uygulama açısından değişiklik gösterdiği ve ülkelerde yapılan yasal düzenlemelerle benimsendiği görülmektedir. Az sayıda taraftar ile başlayan kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları süreç içinde birçok ülkede özel gereksinimli bireyler için önemli bir eğitim modeli haline geldiği düşünülmektedir. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları genel eğitim ve özel eğitimin buluşma noktasıdır. 1900 lü yılların ilk yarısı sınırlı da olsa kaynaştırma/ bütünleştirme görüşünün konuşulduğu zamanlardır.

Kaynaştırma/ bütünleştirme bir özel eğitim müdahalesi olarak bakan Guralnick (2010)’e göre kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının tarihsel seyri şu şekildedir; yetmişli yıllar durumun fark edilmeye başladığı, seksenli yıllar çocuklar için bireysel destek stratejileri ve çevre düzenlemeleri yapıldığı ve değişim aracı olarak akranların kullanıldığı (güçlendirme ve modelleme), doksanlı yıllar sosyal yeterlilik ve aile-akran ilişkilerinin anlaşıldığı, problemin yaygınlaştığı büyüklüğün anlaşıldığı, kaynaştırma/ bütünleştirmenin erken müdahale yöntemi olarak kullanıldığı, iki binli yıllar ise kaynaştırma/ bütünleştirme programları için çağdaş modellerin uyarlandığı yıllardır (Guralnick, 2010).

Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında sacayağını oluşturan öğretmen, veli ve öğrenci üçgenidir. Programın başarısı bu değişkenlerin mental anlamda rahat çalışmalarına ve etkili iletişim kurabilmelerine bağlı olduğunu düşünebiliriz. Bu bağlamda etkili iletişimin önündeki engellerin ortadan kaldırılması gereklidir. Kaynaştırmadaki genel sorunlar; yeterli personelin olmaması, sınıfların ve okulların kaynaştırma/ bütünleştirme uygulaması için fiziki uygunluğu taşıyamaması, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin kaynaştırma/ bütünleştirmeye ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması olarak sıralanabilir(Eripek, 2004). Birçok durumun süreci etkilediği düşünülmesine karşın eğitimin sorumlusu

öğretmenler ve yönetimin sorumlusu ise okul yöneticileridir. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarını sonuca ulaştırmaya en yakın kişiler olarak görülen, eğitim sorumluları yönetici ve öğretmenlerin, programa karşı olan düşünce ve tutumları önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın temel amacı, ilkokul düzeyinde kaynaştırma eğitimine ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitiminden sorumlu olan yönetici ve öğretmenlerin, yaşadığı sorunların ve sorunlara yönelik ürettikleri çözüm önerilerinin belirlenmesidir.

1.2. Sayıtlar

Yanıtlayıcıların öğretmen ve yönetici görüşme formundaki soruların karşılıklı görüşme şeklinde olmasından dolayı samimi cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.3. Sınırlılıklar

Araştırma 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Isparta ili merkezinde devlet okullarında görev yapan ve pandemi (Covid-19 salgını) koşullarının elverdiği çerçevede ulaşılabilen 15 yönetici ve 20 öğretmen ile sınırlıdır.

2.1. Kaynaştırma/ bütünleştirme; temel kavramlar

Her çocuk bireysel özellikleri açısından farklı, tek, biricik ve eşsizdir. Çocukla ilgili unutulmaması gereken önemli nokralardan biri bu iken, bir diğeri ise çocuğun özel gereksinimli vb. olmaktan öte öncelikle bir çocuk olduğu anlayışı olduğu söylenebilir. Bunun yanında özel gereksinimli çocuklar gelişimsel açıdan birçok farklı özelliklere sahip bireylerdir (Allen ve Cowdery, 2014). Bilişsel ve duyuşsal açıdan farklı gelişim özelliklerine sahip bireylerin hepsine hitap edebilecek bir eğitim programı oldukça fazla yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Bilim sanat merkezleri, iş okulları, mesleki eğitim liseleri, hastane okulları, işitme engelliler okulu, görme engelliler okulu vb. eğitim kurumları akranlarına göre farklılık gösteren öğrenciler için kurulmuş eğitim müesseselerinin bazılarıdır. Bunun yanında Amerika'da kabul görüp tüm dünyada hızla yayılan "kaynaştırma uygulamaları" olduğu söylenebilir. Kaynaştırma, gerektiğinde sınıf öğretmenine veya özel gereksinimli öğrenciye özel eğitim desteği sağlanması şartı ile özel gereksinimli öğrencilerin normal eğitim ortamlarında eğitimine devam ettirilmesidir (Kırcaali ve İftar, 1992). Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini öncelikle yetersizliği olmayan akran gruplarıyla birlikte sürdürmeleri esas alınır. Bu uygulama aynı ortamda tam zamanlı olarak sürdürülebileceği gibi yarı zamanlı olarak da sürdürülebilir. Yarı zamanlı kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları, öğrencilerin bazı derslere normal akranlarıyla birlikte aynı sınıfta ya da ders dışı etkinliklere birlikte katılmalarıyla gerçekleştirilir. Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi bireylerin eğitim performansına ve öncelikli ihtiyaçlarına göre planlanır. Öğrencilerin takip ettikleri programlar esas alınarak ihtiyaçları doğrultusunda Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanır (MEB, 2018).

Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi yapılan kurumlarda BEP geliştirme birimi oluşturulur. Bu kurumlarda öğrencinin özelliğine uygun ortam düzenlemeleri yapılır. Gerekli özel eğitim araç- gereçleri sağlanır ve destek eğitim odası açılır(MEB, 2018).

İyi bir kaynaştırma/ bütünleştirme uygulaması gerçekleştirilebilmesi için tüm paydaşların katkı sağlaması gerektiği söylenebilir. Çocuğun bilişsel özelliklerini bilen öğretmen duyuşsal özelliklerini bilen aile ve okul yönetiminin uyumu uygulamanın başarısını artırabilir.

2.2. Kaynaştırma/ bütünleştirmeyi etkileyen etmenler

Kaynaştırma/ bütünleştirmenin başarısı bazı etmenlere bağlıdır. Öğretmen, okul personeli, okul yönetimi, özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar ve ailelerinin algısı-istekliliği-tutumu, hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimler, özel gereksinimli öğrenciye sunulan olanaklar, rehberlik hizmetleri, destek özel eğitim hizmetleri, ek hizmetler, program içeriği, aile katılımı, eğitim ortamı, araç-gereç, yöntem ve değerlendirme bunlardan bazılarıdır (Batu ve İftar, 2005). Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları hem okulda hem de evde devam eden uyumlu bir süreçtir. Bu sürecin başarıya ulaşması iletişimin etkili kurulmasına ve tam işbirliğine dayalı olduğu söylenebilir. Bu süreci etkileyen etmenlerden bazıları aşağıda açıklanmıştır.

Destek hizmetler: Başarılı kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında tüm öğrencilerin eğitim kalitesini artırmak için okul çapında bir çaba gerekmektedir (McDonnell ve Brown, 2013). Temel eğitim için alt yapının hazırlanmış olması yaşamın ilk yıllarında verilen programlı ve sistematik bir desteğe, yerleştirildiği eğitim ortamı özelliklerine ve düzenlemelerine bağlıdır. Bu destek çocukların var olan tüm kapasitelerinin ortaya çıkarılabilmesinde, en iyi biçimde geliştirilmesinde, ve kullanılmasında etkili olmaktadır (Diamond, Hestenes ve O'Connor, 1994; Ersoy ve Avcı, 2000; Kuz, 2001; Odom vd., 2011 akt. Kara, 2015). Çeşitliliğin önemsendiği ve tüm öğrencilere değer verilen bir kaynaştırma/ bütünleştirme ortamı, etkili bir kaynaştırma/ bütünleştirme ortamıdır (McDonnell ve Brown, 2013). Destek hizmetler okullarda yöneticiler ve okul personelinin daha çok katkı sunacağı önemli bir aşama olduğu söylenebilir. Bu aşamanın kaliteli hale gelmesi tüm personelin sürece inanması ile olur. Sürece inanan personel destek hizmetleri yeteri kadar etkili kullanacak ve kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının başarıya ulaşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.

İşbirliği : İşbirliği, yüksek kalitede bir kaynaştırma/ bütünleştirme için yapıtaşdır (Hunt ve McDonnell, 2007). Öğretmenler kaynaştırma/ bütünleştirmeyi daha etkin ve başarılı hale getirmek için diğer öğretmenlerle gelişim planları oluşturmada işbirliği yapar, sınıftaki çocukların ve sınıfın fiziki düzenlemesi ve uyarlamasını yapar, akran desteğini geliştirir, bireysel eğitim programlarının(BEP) hedeflerine ve içeriğine uygun dikkatli bir program düzenlemesi yapar, öğrencinin başarısını artırmak için gerekli sistematik yönergeler verir (McDonnell ve Brown, 2013). İşbirliği süreci, kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında en etkili süreçtir. kaynaştırma/ bütünleştirmeyi amacına uygun şekilde yapabilmek için okul-aile ve öğretmen işbirliği altın değerindedir. Okul-aile işbirliği uygulamaların daha sağlıklı ve başarılı ilerlemesini sağlar.

Öğretmen: Öğretmenler öğrencilerin genel eğitim programına erişimini ve genel eğitim sınıflarına başarılı bir şekilde katılmasını arttırmak için bireysel çaba gösterebilirler. Bu çabalar süreçte ekip desteği sağlamak, sınıfı fiziksel olarak düzenlemek, öğrencilere akran yönlendirmesi ve sosyal destek sunmak, BEP'leri geliştirmek, öğrenciler için belirli amaç ve hedeflere yönelik yönlendirme planları yapmaktır(McDonnell ve Brown, 2013). Öğretmenler kaynaştırma/ bütünleştirme uygulama sürecinin

yürütücüsüdür. Birçok etkeni aynı anda kullanır. Bu anlamda uygulamanın başarıya ulaşması adına hem okulla hem de aile ile etkili iletişim yoluyla işbirliği yapar.

Öğretmen tutumları: Öğretmenlerin kaynaştırmaya ve kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencisine yönelik tutumları kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminin başarısı, özel gereksinimli çocukların başarısı ve başarılı kaynaştırma/ bütünleştirme ortamlarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır(Metin, 2000). Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların sosyal becerilerini geliştirme konusundaki bilgisizliği özel gereksinimli çocukların özelliklerini bilmemesi sonucu yetersizlik ve öfke hissetmesi süreci olumsuz etkilemektedir(Yavuz ve Avcı, 2007). Öğretmen kaynaştırma/ bütünleştirme sürecinde olumlu tutuma sahip olmalıdır. Bu olumlu tavır aileye de yansiyarak sürece olumlu katkı sağlar.

Özel gereksinimli çocuk : Özel gereksinimli çocuklar özel gereksinimli olmayan çocuklara göre uyum sağlama iletişimi başlatma, iletişimi sürdürme, kendini ifade etme gibi konularda daha çok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Odom ve Wolery, 2003). Bu nedenle kaynaştırma/ bütünleştirmede destek olmak çok önemlidir. Ancak erken çocukluk eğitim programlarında öğretmenlere özel gereksinimli çocukların gereksinimlerine ilişkin bir eğitim bulunmamaktadır.

Aile: Aileler de sıklıkla çocuklarının özel gereksinimleri, destek hizmetler, kaynak ve desteklerin kullanımını ve diğer konularla ilgili bilgi gereksinimleri olduğunu belirtmektedirler (Odom ve Wolery, 2003).

Aile tutumları: Ailelerin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimine ilişkin farklı tutumları vardır. Bazıları kaynaştırma/ bütünleştirme ortamını daha yararlı bulurken bazıları da izole eğitim ortamını tercih etmektedir. Kaynaştırma/ bütünleştirme yanlısı olan aileler özel gereksinimli çocuklarının öğrenme ortamlarının daha iyi olacağını ve dolayısıyla öğrenme becerilerini genel eğitim sınıflarında daha iyi kazanacağını düşünmektedirler (Bakkaloğlu, 2013). Kaynaştırma/ bütünleştirmeye yönelik olumsuz tutum sergileyen aileler ise genel eğitim sınıflarının özel gereksinimli çocukların çoğu için yeterli olmadığını, kaynaştırma/ bütünleştirme temellerinin aksine yalnızca akademik eğitim programına odaklanıldığını, temel yaşam becerileri ve diğer becerilerin göz ardı edildiğini düşünmektedirler (Elkins,van-Kraayenoord ve Jobling, 2003). Ailelerin olumsuz tutum geliştirmesinde öğretmen tutumları oldukça etkilidir. Sınıfta özverili şekilde kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencisi ile ilgilenen öğretmenler olumsuz aile tutumlarını tersine çevirebilmektedir.

Akranlar: Akran öğretiminin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarını kolaylaştıran bir etmen olduğu düşünülmektedir. Akran öğretimi yoluyla çocuklar birçok şeyi kolaylıkla ve kalıcı olarak öğrenirler. Sosyal ilişkileri, arkadaşlıkları daha kaliteli ve kalıcı hale gelir. Akran destekli sosyal yeterlilik tüm çocuklara yarar sağlar(Odom, 2005; Tsao vd., 2008; Guralnick, 2010; Kennedy ve Pigott, 2012; McDonnell ve Brown, 2013 akt. Kara, 2015). Akran öğretiminin faydalarının yanında Türkiye’de olduğu gibi toplumsal baskının çok olduğu toplumlarda olumsuz etkileri de olduğu düşünülmektedir. Normal gelişim gösteren çocukların aileleri, özel gereksinimli çocuktan zarar göreceği düşüncesiyle kendi çocuğunu uzak tutmak istemektedir.

Akran tutumları: İyi bir kaynaştırma/ bütünleştirme eğitim programı ve kaynaştırmaya yönelik tutumlar akran öğretimi açısından tüm çocuklara yarar sağlamaktadır(Allen ve Cowdery, 2014). Kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencileri duygusal açıdan hassas olabilmektedir. Bu öğrenciler akranlarının kendilerine karşı olan tutumlarından etkilenirler.

2.3. Kaynaştırma/ bütünleştirmenin önemi

Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi fırsat sağlamaya yönelik çabalar, tüm çocukların eğitim kalitesini artırmaktadır (Odom vd., 2011; McDonnell ve Brown, 2013). Bu noktada sınıf içerisinde çok çeşitli gereksinimleri olan çocukları başarıyla destekleyebilmek için mevcut öğretim ve değerlendirme kalıplarına dayalı eğitimi farklılaştıracak bilgi ve beceri gereklidir (Hoover ve Patton, 2004).

Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile özel gereksinimli çocuklar kendi akranlarıyla birlikte eğitim alabilmektedir. Bu sayede çocukların kendine güveni artacağı, sınıf ortamı çocukların gereksinimlerine göre düzenleneceği için sınıf içindeki başarı oranının artacağı, çocukların takdir edilme ve sorumluluk duyguları gelişeceği varsayılmaktadır.

Kaynaştırma/ bütünleştirme özel gereksinimli bireylerin hem toplumsal hem de eğitsel yönden sosyal yaşamın bir parçası olmasını gerektirmektedir (Allen ve Cowdery, 2014). Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının özel gereksinimli bireye pek çok yönden yararı vardır.

Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminin birincil gerekçesi, özel gereksinimli çocuklara sosyal ve gelişimsel yarar sağlamasıdır (Odom ve Wolery, 2003). Bu açıdan kaynaştırma/ bütünleştirmenin özel gereksinimli çocuklar için en önemli yararları, ait olma, katılma ve pozitif sosyal ilişkiler kurma; bir diğer deyişle sosyal kabul, uygun sosyal etkileşim, arkadaşlık ve anlaşmadır (Odom ve Wolery, 2003). Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları akranlarından ayrı kalmayan, ortak etkinlikler yapan, oyunlar oynayan özel gereksinimli öğrencinin sosyal-duygusal gelişimine katkı sağlayacağı söylenebilir.

Kaynaştırma/ bütünleştirme özel eğitim sınıfları ile kıyaslandığında bilişsel ve dil gelişimi ile topluma sosyal uyum yönünden daha çok gelişimsel ilerleme sağlayabilir.

Buna ilişkin olarak, Odom vd.(2011) çocuklara verilen kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminin kalitesinin çocukların kazanımlarına etkisini araştırmışlardır. Araştırmada yaşları 48-54 aylar arası değişen orta düzeyde özel gereksinimli 142 çocuk Kuzey Karolina ve İndiana'daki Head Start okullarına, devlet okul öncesi kurumlarına ve toplum temelli kaynaştırma/ bütünleştirme programlarına yerleştirilmişlerdir. Araştırma sonucunda, kaynaştırma/ bütünleştirmenin kalitesine bağlı olarak, çocukların bilişsel, sosyal ve motor becerilerinin farklılaştığı ve kaynaştırma/ bütünleştirme de kalite arttıkça becerilere pozitif yönde etkisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca Odom ve Wolery (2003) ailesiyle yaşayan ve toplumsal hayatın içerisinde olan özel gereksinimli çocukların sadece özel gereksinimlilerin yaşadığı bir ortamda yaşayanlara göre, özel gereksinimli olmayan yaşlıları ve kardeşleriyle daha çok benzerlik gösterdiğini belirtmektedir. Bu araştırma bize gösteriyor ki kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ne kadar kaliteli ve etkili yapılırsa çocuklara olumlu yönde daha fazla katkı sağlayabilir. Sınıf ortamında yapıldığı gibi hayatın içinde de kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi yapılmaktadır. Her iki ortamda da kaynaştırma/ bütünleştirme sosyal-duygusal gelişimi destekleyebilir.

Kaynaştırma/ bütünleştirme sayesinde toplumsal aktivitelere katılımın artmasının yanında uygun düzenleme ve destekler sağlandığında genel eğitim programına erişim artmakta (Hunt ve McDonnell, 2007; McDonnell ve Brown, 2013) ve özellikle mesleki eğitim derslerini alan öğrencilerin okul hayatlarından sonra istihdamlarında artış sağlanmaktadır (Mank, 2007; McDonnell ve Brown, 2013). Ortak yaşamında içinde olmak mutluluk verici olduğu kadar ayrılmış olmak ta acı vericidir. Çocuklarımız iyi bir kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile okul hayatı sonrasında da istihdam edilmelerini ve hayata tutunmalarını kolaylaştırabilir.

Kaynaştırma/ bütünleştirme sınıfları pro-sosyal denilen davranışların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Pro-sosyal davranış zor ve sıkıntılı bir durumda bulunan bireye yardım etme davranışdır. Bu açıdan özel gereksinimli bireylerin bulunduğu kaynaştırma/ bütünleştirme ortamları, çocukların pro-sosyal davranışlarının gelişimine katkı sağlamaktadır. Akranlarıyla beraber aynı ortamda eğitim alan kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencileri toplum bilinci oluşmasını ve yardımlaşmayı sağlayabilir.

Kaynaştırma/ bütünleştirme çocukların bireysel farklılıkları anlamasını sağlamakta, bu şekilde çocukların birbirlerine karşı olan duyarlılıkları geliştiği düşünülmektedir.

Kaynaştırma/ bütünleştirme tüm çocuklarda, öğretmende ve ailede olumlu etkiler yaratmakla kalmamakta, toplumda da yarar sağlamaktadır. Özel gereksinimli çocuklarla aynı ortamı paylaşan ve etkileşim kuran bireyler daha toleranslı/hosgörülü, anlayışlı ve saygılı bireyler olabilirler.

2.4. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarına ilişkin bakış açıları

Başarılı bir kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi için öğretmenin özel gereksinimli çocuklar ve birlikte eğitim kaynaştırma/ bütünleştirme ile ilgili olumlu tutum, bilgi, beceri ve isteğinin olması çok önemlidir (Ersoy ve Avcı, 2000). Çünkü öğretmen, sınıfındaki çocukların gereksinimlerinin karşılanması, sınıf içerisinde sağlıklı bir etkileşimin kurulup-sürdürülmesi, özel gereksinimli çocukların sınıfa ve okula dolayısıyla topluma kabulü açısından oldukça etkilidir (Avcı, 1998). Ailelerin olumlu öğretmen tutumlarına dayalı kaynaştırma/ bütünleştirmeye ilişkin deneyimlerinin artmasıyla bakış açıları ve tutumları olumlu etkilenmektedir (Allen ve Cowdery, 2005 akt. Kara, 2015).

Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminin sınıfta başarıyla uygulandığını, öğretmenin bu konudaki çabasını ve çocuğunun akademik olarak ilerlediğini fark eden aile de kaynaştırma/ bütünleştirme eğitime karşı olumlu tutum geliştirebilir. Bu anlamda öğretmenin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimindeki çabası, tutumu ve başarısı önem arz etmektedir.

Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının başarılı olması için, eğitim ortamında olması gereken özelliklerden biri öğretmenin ve okul personelinin kaynaştırma/ bütünleştirme yaklaşımını benimsemesidir (Kırcaali-İftar ve Uysal, 1999). Kaynaştırma/ bütünleştirme yaklaşımının giderek benimsendiğini kanıtlayan araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin; Smith ve Smith (2000) erken çocukluk eğitimi öğretmenleri ile yaptığı çalışmada ağırlıklı olarak 'kaynaştırmanın temel değer olduğu' görüşünü savunduklarını saptamıştır. Aynı şekilde, Bouillet (2013)'in 69 öğretmenin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerini inceleyerek yaptığı çalışmada ise öğretmenlerin çoğunluğunun çocukların hakkı olduğu için kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi desteklediği yani, kaynaştırmaya tam destek verdiği belirlenmiştir. Bunun yanında, Bouillet (2013) kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi koşula bağlı olarak destekleyen öğretmenlerin okulların kaynaştırmanın sınıfa getirdiği çeşitliliğe hazır olmadığına inandığını bu nedenle kaynaştırmaya karşı nötr olduğunu belirtmiştir. Avramidis ve Norwich (2002) ise yaptıkları araştırmada öğretmenlerin genel olarak kaynaştırma/ bütünleştirme felsefesine olumlu bakarken, özel eğitime karşı "tam kaynaştırma" görüşünü tam anlamıyla kabullenemediklerini ortaya koymuştur. Bu noktada, öğretmen yeterlilikleri artırılarak kaynaştırmaya yönelik tutumlarda olumlu yönde değişiklikler gözlenebilir. Kaynaştırma/ bütünleştirme yaklaşımını benimsemeleri amacıyla, öğretmenlerin özel gereksinimli bireylere ilişkin görüşlerini olumlu yönde desteklemek, bilgi ve beceri kazandırmak ve yeterliliklerini artırmak için öğretmenlik eğitimi veren fakültelerde hizmet öncesi eğitim, öğretmenlerin çalıştıkları kurumların programlarında ise hizmetiçi eğitim oldukça önemlidir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005).

Yapılan araştırmalarda bize gösteriyor ki kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları yapıldıkça ve başarılar gözlendikçe kaynaştırmaya karşı olan olumlu tutumlar geliştirilebilmektedir. Kaynaştırmanın başarısı kalitesine bağlı olduğuna göre, kaynaştırmayı uygulayan öğretmenlerimiz eğitim kalitesini artırmak için kendi akademik yönlerini çeşitli eğitimlerle geliştirmeleri gerektiği söylenebilir.

2.5. MEB mevzuatında kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları

Milli Eğitim Bakanlığının 7 Temmuz 2018 tarih ve 30471 sayılı “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”ne göre; Kaynaştırma/ bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını kapsar. Eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunulmaktadır. Akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitimi tanımlar. Tanımdan da anlaşıldığı üzere kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları tam zamanlı ve yarı zamanlı olarak uygulanır. Bunu ilgili yönetmeliğin 22. maddesinin (2). fıkrasında; ‘Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler, kaynaştırma/ bütünleştirme yoluyla eğitimlerini akranları ile birlikte aynı sınıfta tam zamanlı veya özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak sürdürebilirler.’ şeklinde belirtilir. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamasına alınan öğrencilerin değerlendirilmesi de aynı sınıfta bulunan akranlarından farklıdır. “Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği” nin 20. maddesinde öğrenci başarılarının değerlendirilmesi ile ilgili olarak; ‘Kaynaştırma/ bütünleştirme yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler için; Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimi tarafından bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlanır ve bu öğrencilerin başarıları, bu programda yer alan amaçlara göre değerlendirilir.’ denilmektedir.

MEB (2018) göre, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı(BEP); Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin takip ettikleri program esas alınarak gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programını tanımlar.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın modeli

Bu araştırmada, nitel araştırmanın mülakat(görüşme) tekniği kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veri toplama ve analiz etme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık vd., 2010).

3.2. Çalışma grubu

Araştırma, Isparta il merkezinde bulunan 15 ilkokulda çalışan 1’i kadın 14’ü erkek toplam 15 yönetici ve 14’ü kadın 6’sı erkek toplam 20 sınıf öğretmeni ile yürütülmüştür. Okullar amaçlı örnekleme türlerinden tipik örnekleme yöntemi ile seçilmişlerdir. Çalışma grubunu oluşturan katılımcı yöneticilerin 11’i ve öğretmenlerin 15’i 10 yılı aşkın süredir kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencileri ile çalışmaktadır.

Çalışma grubunun tamamı kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları ile ilgili en az bir tane hizmet içi eğitim faaliyetine katılmışlardır. Amaçlı örneklemede araştırmacı, önceden edinmiş olduğu bilgilerini kullanarak örneklem seçer. Daha açık bir ifade ile araştırmacının amacına hizmet edecek kişi, birim ya da elemanlar seçilir (Özen ve Gül, 2007). Aynı şekilde Berg (2009), amaçlı örneklemede araştırmacıların o örnekleme seçilen kişilerin seçilen konu ile ilgili özel bilgi ya da uzmanlıklarından faydalanarak derin bilgi elde etmeye çalıştıklarını vurgular. Tipik bir örneklem ise sıradan bir insan, durum ya da araştırılan olgu örneğini yansıtmak için seçilir (Merriam, 2013).

Katılımcı grup seçilirken öncelikle kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencisi bulunan ilkokullar, bu okullarda kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi yapan öğretmenler ve bu okulların yöneticileri belirlenmiştir. Tüm katılımcılara araştırmacının içeriği anlatılarak gönüllük esasına göre çalışmaya dahil edilmişlerdir.

3.3. Veri toplama aracı

Nitel olarak yapılan bu çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme soruları yönetici ve öğretmenlerin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında yaşadığı sorunlar ve bu sorunlara ait çözüm önerileri ile ilgilidir. Birinci bölümde yaşanan sorunlar, ikinci bölümde sorunlara ait çözüm önerileri işlenmiştir. Sorular, ders işlenişi, öğrenciler ve ailelerle ilgili alt basamakları da içermektedir. Hazırlanan sorular, MAKÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Sadık KARTAL tarafından incelenmiş ve gelen dönütler dikkate alınarak sorulara son şekli verilmiştir. Görüşme soruları aşağıdaki gibidir.

Yöneticilere yöneltilen görüşme soruları;

1. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarına yönelik olarak okulunuzda yaşadığınız sorunlar nelerdir?

- Uygulamalarda öğretmen bazlı yaşadığınız sorunlar nelerdir?
- Uygulamalarda öğrencilere yönelik yaşadığınız sorunlar nelerdir?
- Uygulamalarda ailelere yönelik olarak yaşadığınız sorunlar nelerdir?

2. Yaşadığınız sorunlara yönelik ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?

- Uygulamalarda öğretmenlere yönelik ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?
- Uygulamalarda öğrencilere yönelik ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?
- Uygulamalarda ailelere yönelik olarak ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?

Öğretmenlere yöneltilen görüşme soruları;

1. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında yaşadığınız sorunlar nelerdir?

- Uygulamalarda ders işlenişine yönelik yaşadığınız sorunlar nelerdir?
- Uygulamalarda öğrencilere yönelik yaşadığınız sorunlar nelerdir?
- Uygulamalarda ailelere yönelik olarak yaşadığınız sorunlar nelerdir?

2. Yaşadığınız sorunlara yönelik ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?

- Uygulamalarda ders işlenişine yönelik ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?
- Uygulamalarda öğrencilere yönelik ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?
- Uygulamalarda ailelere yönelik olarak ürettiğiniz çözüm yolları nelerdir?

Veri toplama sürecinde gerekli resmî izinler alındıktan sonra belirlenen kurumların yöneticileriyle iletişime geçilmiştir. Yöneticilerin yardımlarıyla seçilen öğretmenlere süreç açıklanmıştır. Hem kurum yöneticileri hem de öğretmenlerden uygun zaman bildirmeleri talep edilmiştir. Çalışmanın içeriği tekrar açıklanmış ve görüşme için uygun zaman belirlenmiştir. Katılımcıların tamamına araştırmanın amacına, araştırma sürecine, kendilerinden beklenen sorumluluklara, araştırmacının konumuna, katılımcıların kimliklerini ortaya çıkaracak bilgilerin gizli tutulacağına ve hiçbir yerde kullanılmayacağına dair açıklamalar yapılmıştır. Katılımcıların belirtecekleri görüşlerin hangi yolla kayıt altına alınmasını istedikleri sorulmuştur. Katılımcıların tümü görüşmelerin yazılı olarak kayıt altına alınmasını istemiş ve görüşmeler yazılı olarak kaydedilmiştir. Önceden belirlenen zamanlarda sınıf öğretmenleri ve yöneticilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından yüz yüze yapılmıştır. Verilen cevapları derinleştirebilmek için sorun alanlarına ait alt basamak sorular da sorulmuştur. Her bir katılımcı ile yaklaşık 20-25 dakika arasında süren görüşmeler araştırmacı tarafından yazılı olarak kayıt altına alınmış ve görüşme sonunda görüşülen kişinin okuması sağlanarak görüşme sonlandırılmıştır.

3.4. Verilerin analizi

Görüşmeler yoluyla elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi yapılarak analiz edilmiştir. Tümevarım yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir tekniktir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012) ve bu teknikte temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi uygulamalarındaki sorunlar ve çözüm önerileri olmak üzere iki ana tema oluşturulmuştur. Oluşturulan bu temalar altında birbirleriyle ilişkili veriler ortak kavram ve ifadelerde birleştirilerek analiz edilmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin yanıtları alt temalar halinde sıralanmıştır. Formlarda yönetici ve öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplara göre tablolar oluşturulmuş, verilen cevapların analizi yapılarak frekans(f) ve yüzdelikleri (%) bulunmuştur. Bunun yanında en sıklıkla alınan cevaplar doğrudan alıntılarla da desteklenmiştir. Veriler analiz edilirken simge ve numaralar kullanılmıştır. Öğretmenler için (O), yöneticiler için (Y) simgesiyle birlikte numaralandırılmıştır.

4. Bulgular

4.1. Bulgular

Araştırmaya katılan yöneticilerin 1'i kadın 14'ü erkektir. Yöneticilerin 4 tanesi 5-10 yıl arası kıdeme sahipken, 10 tanesi 10-15 yıl arası kıdeme sahip ve 1 tanesi de 15 yılın üzerinde kıdeme sahiptir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 14'ü kadın, 6'sı erkektir. Öğretmenlerin 3 tanesi 10-15 yıl arası kıdeme sahipken, 5 tanesi 15-20 yıl arası kıdeme sahip ve 12 tanesi ise 20-30 yıl arası kıdeme sahiptir. Görüşmelerden elde edilen bulgular çerçevesinde oluşturulan temalar (kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi uygulamalarındaki sorunlar ve sorunların çözümü) ve bu temaların altında yer alan kavram ve ifadeler aşağıda açıklanmıştır.

4.1.1. Okul yöneticilerine göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminde yaşanan sorunlar

Araştırmaya katılan okullarda görev yapan yöneticilerin yapmış oldukları tespitlere göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile ilgili yaşanan sorunlar Tablo 1'de sunulmaktadır.

<p>Adres Rumeli Eğitim Araştırmaları Dergisi İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Cevizli, Kartal - İSTANBUL / TÜRKİYE 34865 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p>Address <i>Rumeli Journal of Education Studies</i> İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences, Dep. of Turkish and Social Sciences Education, Turkish Education Program Cevizli, Kartal - İSTANBUL / TÜRKİYE 34865 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

Tablo 1: Yöneticilerin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile ilgili yaşadıkları sorunlar

Temalar	f	%
Sınıfların kalabalık oluşu	2	3,33
Ailenin çocuğun durumunu kabullenmemesi	12	20
Öğretmenin bilgi eksikliği	11	18,33
Öğrencilerin derse ilgisizliği	3	5
Ailenin sürece destek olmaması	8	13,33
Okulda rehber öğretmen olmaması	3	5
Öğrencilerin uyum problemleri yaşamaması	8	13,33
Öğretmenin yeterince ilgi göstermemesi	4	6,66
Velinin kaynaştırma/ bütünleştirme raporu almak istememesi	2	3,33
Öğretmen ve aile arasında yaşanan iletişim problemleri	3	5
Kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencilerinin fazla oluşu	1	1,66
Öğrencilerin yaşadığı davranış problemleri	3	5
Toplam	60	100

Tablo 1 'de de görüldüğü üzere görüşmeye katılan yöneticilerin belirttiği görüşlerden 12'si yani % 20'si bu öğrencilerin ailelerinin çocuğun durumunu kabullenmemesi sorununun olduğu yönündedir. Bununla ilgili olarak bir yönetici görüşünde ;

“En belirgin yaşanan sorun özel eğitim gereksinimli öğrencinin tanılama sürecinde ailenin durumu kabullenmemesi ve devam eden süreçte eğitimleri için gerekli desteği vermemesi”

şeklinde ifade etmiştir. (Y4) Tablo 1de yöneticilerin en önemli sorunlarından biride belirtilen görüşlerden 11 tanesi yani % 18,33'ü; öğretmenlerin bilgi yetersizliği olmuştur. Bununla ilgili olarak yöneticilerden biri ;

“öğretmen bazlı yaşanan sorunlar genel olarak öğretmenlerin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları konusunda yeterli donanıma ve bilgiye sahip olmaması”(Y3) şeklinde görüş ifade etmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde de görüşmeye katılan öğretmenlerden elde edilen 60 görüşten 8'i ailenin sürece destek olmaması ve öğrencilerin uyum problemleri yaşamaması , 4 'ü öğretmenin yeterince ilgi göstermemesi, 3'ü öğrencilerin derse ilgisizliği, okulda rehber öğretmen olmaması, öğretmen ve aile arasında yaşanan iletişim problemleri ve öğrencilerin yaşadığı davranış problemleri, 2'si sınıfların kalabalık oluşu ve velinin kaynaştırma/ bütünleştirme raporu almak istememesi, 1'i kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencilerinin fazla oluşu konusunda sorun olduğunu belirtmişlerdir.

4.1.2.Öğretmenlere göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminde yaşanan sorunlar

Araştırmaya katılan okullarda görev yapan öğretmenlerin yapmış oldukları tespitlere göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile ilgili yaşanan sorunlar Tablo 2' de sunulmaktadır.

The problems experienced by the teachers and administrators working in primary schools regarding the inclusion of children with special needs and solution suggestions the example of Isparta / Uyar, Y & Uyar, E. & Bozkurt, Z. A. & Kılıç, A.

Tablo 2: Öğretmenlerin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile ilgili yaşadıkları sorunlar

Temalar	f	%
Sınıf mevcutlarının kalabalık oluşu	8	9,63
Öğretmen tutumu	2	2,40
Araç-gereç yetersizliği	5	6,02
Destek eğitim odalarının amacına uygun kullanılmaması	1	1,20
BEP planlarının yetersiz oluşu	3	3,61
Özel kurumların varlığı	1	1,20
Ailenin çocuğun durumunu kabullenmemesi	16	19,27
Ailenin yeterli psikolojik destek almaması	1	1,20
Ailenin sorunu önemsememesi	5	6,02
Toplumsal baskılar	1	1,20
Öğrenciye yeterli zaman ayırlamaması	19	22,89
Uzman desteği yetersizliği	3	3,61
Uyum problemleri	11	13,25
Ailenin bilgi yetersizliği	3	3,61
Kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencilerinin fazla oluşu	2	2,40
Öğretmenin bilgi yetersizliği	1	1,20
Öğrenci ilgisizliği	1	1,20
Toplam	83	100

Tablo 2 'de de görüldüğü üzere görüşmeye katılan öğretmenlerin belirttiği görüşlerden 19'u yani % 22,89'u bu öğrencilere yeterli zaman ayırlamaması sorununun olduğu yönündedir. Bununla ilgili olarak bir öğretmen;

“kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencisinin ders programı farklı olduğu için birebir ilgilenilmesi gerekiyor ama önceden de söylediğim üzere süre yetiştiriyor.”

(O7) şeklinde ifade etmiştir. Tablo 2'de öğretmenlerin en önemli sorunlarından biri de belirtilen görüşlerden 16 tanesi yani % 19,27'si; ailelerinin çocuğun durumunu kabullenmemesi sorunu olmuştur. Bununla ilgili olarak öğretmenlerden biri ;

“ aile çocuğun problemini kabul etmek istemediği için ayrı bir planı kabul etmek istemiyor.”

(O9) şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde de görüşmeye katılan öğretmenlerden elde edilen 83 görüşten 11'i öğrencilerin uyum problemleri yaşaması ,8 'i sınıf mevcutlarının kalabalık oluşu, 5'i araç-gereç yetersizliği ve ailenin durumu önemsememesi, 3'ü uzman desteği yetersizliği ve ailenin bilgi yetersizliği ve BEP planlarının yetersiz oluşu, 2'si öğretmen tutumu ve kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencilerinin fazla oluşu, 1'i destek eğitim odalarının amacına uygun kullanılmaması, özel kurumların varlığı, ailenin yeterli psikolojik destek almaması, toplumsal baskılar, öğretmenin bilgi yetersizliği ve öğrenci ilgisizliği konusunda sorun olduğunu belirtmişlerdir.

4.1.3. Okul yöneticilerine göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitime dair çözüm önerileri

Araştırmaya katılan okullarda görev yapan yöneticilerin yapmış oldukları tespitlere göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile ilgili çözüm önerileri Tablo 3'de sunulmaktadır.

Tablo 3: Yöneticilerin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitime dair çözüm önerileri

Temalar	f	%
Kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencilerini sınıflara dengeli dağıtma	2	2,38
Sınıf Öğretmeni ve rehber öğretmenin işbirliği içinde olması	2	2,38
BEP'lerin amacına uygun hazırlanması	5	5,95
Öğrencilerin derse aktif katılımını teşvik etme	1	1,19
Öğrencinin seviyesine yönelik etkinlik hazırlama	3	3,57
Rehberlik servisinden faydalanma	11	13,09
Aile ile işbirliği yapmak	19	22,61
Öğretmenlere eğitim yapılması/alınması	18	21,42
Öğrencilere birebir ilgi gösterilmesi	2	2,38
Destek eğitim odalarını zenginleştirmek	2	2,38
Veliye psikolojik destek vermek	3	3,57
Olumlu tutum geliştirmek	2	2,38
Öğrenciye özgüven oluşturmaya yardımcı olmak	3	3,57
Materyal eksikliklerinin giderilmesi	2	2,38
Öğrencilerin devlet tarafından desteklenmesi	1	1,19
Okul ve kurumların bu konu ile ilgili denetlenmesi	1	1,19
Bu tür öğrencilerin özel eğitim öğretmenleri ile derse girmesi	1	1,19
Sınıf mevcutlarının düşürülmesi	4	4,76
Ailelere eğitim verilmesi	2	2,38
Toplam	84	100

Tablo 3'de de görüldüğü üzere görüşmeye katılan yöneticilerin belirttiği görüşlerden 19'ü yani % 22,61'i sorunlara ilişkin aile ile işbirliği yapmanın en etkili çözüm olacağı görüşünü belirtmektedir. Bununla ilgili olarak bir yönetici görüşünde ;

“Ailenin öğretmenle sürekli iletişimde kalmasını sağlıyoruz. Aileyi sürece dahil ederek onlarla işbirliği yapıyoruz.”

(Y13) şeklinde ifade etmiştir. Tablo 3'de yöneticilerin sorunların çözümüne ilişkin belirttikleri görüşlerden 18 tanesi yani % 21,42'si; öğretmenlerin eğitime alınması olmuştur. Bununla ilgili olarak yöneticilerden biri ;

The problems experienced by the teachers and administrators working in primary schools regarding the inclusion of children with special needs and solution suggestions the example of Isparta / Uyar, Y & Uyar, E. & Bozkurt, Z. A. & Kılıç, A.

“Öğretmenlerimizi bu süreçte hizmet içi eğitime yönlendiriyoruz. Rehber öğretmenimiz ve RAM aracılığıyla uzman getirip okulda seminer düzenliyoruz.”

(Y10) şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde görüşmeye katılan yöneticilerin elde edilen 84 görüşten 11’i rehberlik servisinden faydalanma, 5 ‘i BEP’lerin amacına uygun hazırlanması, 4’ü sınıf mevcutlarının düşürülmesi, 3’ü öğrencinin seviyesine göre etkinlik hazırlama, veliye psikolojik destek verilmesi ve öğrenciye özgüven oluşturma için yardımcı olmak, 2’si kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencilerini sınıflara dengeli dağıtma, sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenin işbirliği içinde olması, öğrencilere birebir ilgi gösterilmesi ve destek eğitim odalarının zenginleştirilmesi, olumlu tutum geliştirme, materyal eksiklikleri giderilmeli ve ailelere eğitim verilmeli, 1’i öğrencilerin derse aktif katılımını teşvik etme, öğrencilerin devlet tarafından desteklenmesi, okul ve kurumların bu konu ile ilgili denetlenmesi ve bu tür öğrencilerin özel eğitim öğretmenleri ile derse girmesi çözümlerini belirtmişlerdir.

4.1.4.Öğretmenlere göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitime dair çözüm önerileri

Araştırmaya katılan okullarda görev yapan öğretmenlerin yapmış oldukları tespitlere göre kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi ile ilgili çözüm önerileri Tablo 4’ de sunulmaktadır.

Tablo 4: Öğretmenlerin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitime dair çözüm önerileri

Temalar	f	%
Öğrenci seviyelerine göre sınıf içi etkinlik yapma	14	12,28
Grup çalışmalarına ağırlık verme	3	2,63
Ödüllendirme	2	1,75
Aile eğitimi	16	14,03
Veli ile işbirliği yapma	18	15,78
Çocuğa birebir ilgi gösterme	5	4,38
Akran öğretimini destekleme	1	0,87
Veliyi ikna yoluna gitme	7	6,14
Motivasyon sağlama (kazanmaya yönelik)	1	0,87
Güven duygusunu geliştirmeye çalışma	13	11,40
Ailenin güvenini kazanmaya çalışma	1	0,87
Materyal hazırlama	4	3,50
Veliye motivasyon oluşturma	1	0,87
BEP programını amacına uygun hazırlama	5	4,38
Rehberlik servisi ile işbirliği yapma	4	3,50
Destek eğitim odasından faydalanma	6	5,26
Birlikte oyun etkinliği yapma	1	0,87
Sosyal ilişki kurma	1	0,87
Öğretmene yardımcı personel verilmesi	1	0,87
Uygulamalı eğitimlere ağırlık verilmesi	1	0,87
Öğretmenin bilgi, beceri ve donanımını arttırmak	4	3,50

Adres
Rumeli Eğitim Araştırmaları Dergisi
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe
ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD
Cevizli, Kartal - İSTANBUL / TÜRKİYE 34865
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
Rumeli Journal of Education Studies
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences, Dep. of
Turkish and Social Sciences Education, Turkish Education Program
Cevizli, Kartal - İSTANBUL / TÜRKİYE 34865
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Sınıf mevcutlarını düşürmek	1	0,87
Özel alt sınıf uygulamalarının yapılması	2	1,75
RAM'ın daha aktif olması	1	0,87
Öğrenci tanılması okul BEP birimi tarafından yapılması	1	0,87
Toplam	114	100

Tablo 4 'de de görüldüğü üzere görüşmeye katılan öğretmenlerin sorunların çözümüne ilişkin belirttiği görüşlerden 18'i yani % 15,78'si aile ile işbirliği yapma yönündedir. Bununla ilgili olarak bir öğretmen görüşünde ;

“Veli ile daha çok görüşmeler yaparak işbirliği içinde sorunlar çözülebilir ”

(O2) şeklinde ifade etmiştir. Tablo 4'de öğretmenlerin çözüm yollarına dair görüşlerden 16 tanesi yani % 14,03'u; aile eğitimine önem verme şeklinde olmuştur. Bununla ilgili olarak öğretmenlerden biri ;

“ Çocuklarını tanımalarını sağlamak için aile eğitimini her ay yapmak ”

(O13) şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde de görüşmeye katılan öğretmenlerden elde edilen 114 görüşten 14'ü öğrenci seviyelerine göre sınıf içi etkinlikler yapma, 13 'ü güven duygusu geliştirmeye çalışma, 7'si veliyi ikna yoluna gitme, 6'sı destek eğitim odasından faydalanma, 5'i BEP programını amacına uygun hazırlama ve çocuğa birebir ilgi gösterme, 4'ü materyal hazırlama, rehberlik servisi ile işbirliği yapma ve öğretmen bilgi beceri ve donanımını arttırmak, 3'ü grup çalışmalarına ağırlık verme, 2'si ödüllendirme ve özel alt sınıf uygulamalarının yapılması, 1'i akran öğretimini destekleme, motivasyon sağlama (kazanmaya yönelik), ailenin güvenini kazanmaya çalışma, veliye motivasyon oluşturma, birlikte oyun etkinliği yapma, sosyal ilişki kurma, öğretmene yardımcı personel verilmeli, uygulamalı eğitimlere ağırlık verilmeli, sınıf mevcutları düşürülmeli, RAM daha aktif çalışmalı ve öğrenci tanılması okul BEP birimi tarafından yapılmalı çözüm yollarını belirtmişlerdir.

5. Tartışma/ sonuç ve öneriler

Görüşme sonuçlarına göre kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları sürecinde çeşitli sorunlar yaşanmakta ve bu sorunlar *aile, öğretmen, eğitim ortamı vb.* kaynaklı olabilmektedir. Araştırma bulgularında elde edilen sonuçlara göre kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının başarısında yöneticilerin aile ve öğretmenleri etken olarak gördükleri kendilerinin etkisini düşünmedikleri bulunmuştur. Bunun yanında öğretmenlerin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının başarısında fiziki ortam ve aileleri etken olarak gördükleri kendilerinin etkisini düşünmedikleri bulunmuştur. Bu çerçevede öğretmen ve yöneticilerin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında kendilerini sürecin başarısında etken olarak görmedikleri dikkat çekmektedir. Bu durum kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının başarısında önemli bir engel olacağı düşünülebilir. Nitekim benzer bulgulara yapılan bazı çalışmalarda da rastlanmıştır (Ahmetoğlu ve ark., 2016; Şahan ve ark., 2021; Ünal, 2017; Varol, 2010). Bunun dışında Ünal ve Ahmetoğlu (2017) tarafından yapılan benzer bir çalışmada sınıf öğretmenleri dışında farklı kademelerde çalışan öğretmenlerinde kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının başarısında kendilerini etken olarak görmedikleri benzerliğini taşımaktadır. Bunlarla birlikte öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında yaşanan

sorunlara dair benzer görüşlere sahip olmalarının önemli bir bulgu olduğu söylenebilir. Öğretmen ve yöneticiler çeşitli sorunlardan bahsetmekle birlikte ortak olarak aile faktörüne dikkat çekmektedirler. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları yöneticilerin gözlemlerine bakarak değerlendirildiğinde; başta ailenin çocuğunun durumunu kabullenmemesi en büyük sorun olarak görülmüştür. Yöneticilere göre öğrenci tanılama sürecinde aile öğrencisinin RAM'ne yönlendirilmesinde sorun çıkarmaktadır. Bunun en büyük sebebini ise ileriki yaşamında bu raporun öğrenciye zarar vereceği düşüncesidir. Öğrencinin mesleki yaşamına olumsuz etki yapacağı düşüncesi ailenin yönetime bu konu da destek olmasını engellemektedir. Sınıf ortamında akranları ile öğrenimi gerçekleştirilemeyen öğrenci dikkat süresinin kısa olması, birebir destek gerekmesi, sınıfların kalabalık oluşunun buna müsaade etmemesi ve akademik başarı eksikliğinin davranış problemlerine sebep olması nedeniyle sorunlar yaşadığı düşünülmektedir.

Öğretmenlerden alınan görüşlere göre en büyük sorun kaynaştırma/ bütünleştirme öğrencisine sınıf ortamında yeteri kadar zaman ayırlamamasıdır. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında normal gelişim gösteren akranlarının önemini büyük olduğu söylenebilir. Akran sosyal kabulünün sağlanması özel eğitime gereksinimi olan öğrencinin başarılı bir biçimde kaynaştırılmasında yadsınamayacak kadar büyük bir öneme sahiptir (Evans ve ark., 1992; Küçüker ve ark., 2014). Öğretmenler sınıf mevcutlarının kalabalık olmasından dem vurarak bu kadar kalabalık sınıflarda yeteri kadar zaman ayırmanın mümkün olmadığını düşünmektedirler. Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının etkisinde sınıf düzeninin önemli olduğunu da söylemektedirler. Sınıfın içinde yapılan bu düzenlemeler kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için oldukça önemlidir (Rief & Heimburge, 1996) Kalabalık sınıfların yanında sınıflarda materyal eksiklikleri de bulunmaktadır. Öğretmenlerin yaşadığı bir diğer sorun yöneticilerin de en çok üzerinde durduğu ailenin çocuğun durumunu kabullenmemesidir. Bu konu da öğretmenler ve yöneticiler aynı şekilde düşünmektedirler. Çocuğunun durumunu kabullenmeyen aile bu konuda sorumlu olarak öğretmeni görmektedir. Kazanımı yetişmeyen öğrencinin ailesi öğretmenin yetersiz olduğunu düşünmekte ve öğretmene psikolojik baskı yapmaktadır. Bunun yanında akademik anlamda sınıf düzeyinin gerisinde kalan öğrenci uyum problemlerine neden olduğu söylenebilir.

Sonuç ve öneriler

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre yöneticilerin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında yaşanan sorunlara ilişkin ailenin çocuğun durumunu kabullenmemesi, öğretmenin bilgi eksikliği, ailenin sürece destek olmaması, öğrencilerin uyum problemleri yaşamasını etken olarak gördükleri kendilerini etken olarak görmedikleri bulunmuştur. Bununla beraber öğretmenlerin kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarında yaşanan sorunlara ilişkin öğrencilere yeterli zaman ayırlamaması, ailelerinin çocuğun durumunu kabullenmemesi, öğrencilerin uyum problemleri yaşamasını etken olarak gördükleri, kendilerini etken olarak görmedikleri bulunmuştur. Bunun yanında öğretmen ve yöneticiler ortak olarak aile sorunlarına değinmişlerdir.

Belirtilen sorunların çözümü için yaptıklarını anlatan yöneticilere göre süreci olumlu etkileyecek en önemli etken aile ile işbirliği yoluna gitmek olduğunu belirtmektedirler. Aile kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi sürecinin tamamında öğretmenin ve okulun uyguladığı programın takipçisi ve destekçisi olması gerektiğini belirtmişlerdir. Aile ile işbirliği yapabilmenin altın kurallarından biri rehberlik servisinin etkin olmasının da önemli olduğu düşünülmektedir. Öğretmen ve rehber öğretmenin uyum içinde çalışması ve aileye doğru şekilde yönlendirilmelidir. Ailenin zorlandığı durumlarda psikolojik destek alması da tavsiye edilebilir. Sürece dahil edilebilen aile okula ve öğretmene

karşı olumlu tutum geliştirebilir. Böylece kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi süreci sağlıklı bir şekilde yürüteceği söylenebilir. Yöneticilerin en çok üstünde durduğu bir diğer çözüm yolu öğretmenlerin eğitime alınmasıdır. BEP planlarının hazırlanmasından uygulanmasına ve değerlendirilmesine kadar geçen sürece ilişkin öğretmenlerin yetiştirilmesi süreci olumlu etkileyebilir. Öğretmenlerin eğitime alınması BEP uygulanmasında ortaya çıkan sorunları önleyebilir. BEP planlarını amacına uygun şekilde uygulayabilen öğretmen, öğrenciye yönelik kişisel etkinlikleri uygulayabilir. Bu uygulama sırasında öğrencinin arka planda kalmasını önleyerek derse aktif katılımını sağlayabilir. Sınıf ortamında mutlu bir birey olan öğrenci böylece güven duygusu geliştirebilir ve davranış problemleri de ortadan kalkabilir. Dolayısıyla öğrenci ile birebir ilgilenme anlamında neler yapacağını tam olarak bilen eğitimli öğretmenler süreci daha iyi yönetebilirler.

Öğretmen ve yöneticiler sorunların çözümüne ilişkin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi sürecini olumlu etkileyeceğini tespit ettikleri en önemli düşünceleri aile ile etkili işbirliği yapabilmektir. Bu çözüm yöneticilerinde en çok üzerinde durduğu çözüm yoludur. Bu konuda öğretmenler ve yöneticilerin görüşleri birbirine benzemektedir. Sınıf içi etkinliklerin yanında sürecin evde takipçisi olanlar ailelerdir. Okulda öğretmenin yaptığı çalışmayı evde aile takip edebilir. Çünkü eğitimin tamamlayıcı bir rolü olduğu söylenebilir. Bunların yanında aileyi sürece dahil etmek için yapılacak çalışmalara ikna olması süreci hızlandırabilir. Aile ile işbirliğini kuvvetlendirmek için aile de motivasyon oluşturmak gerektiği söylenebilir. Bunu yapmak rehberlik servisi ile kurulacak uyumdan geçer. Öğretmen rehber öğretmen ile uyumlu çalışarak aileyi sürece dahil edebilir. Aile sürece dahil olursa sorunların çözümü kolaylaşabilir ve daha verimli bir eğitim süreci başlayabilir. Araştırma sonucu elde edilen bilgiler ışığında kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi uygulamalarının daha etkili olması için öğretmenler; aile eğitiminin de önemli aşama oluşunu vurgulamaktadırlar. Eğitimli aile çocuğuna daha bilinçli yaklaşarak, öğretmeni ile etkili işbirliği yapabilir, iletişime açık olabilir ve bu da sorunların çözümünde süreci olumlu şekilde etkileyebilir. Aynı zamanda aile ve uzmanlarla işbirliği yaparak öğrenciye yönelik önlem ve strateji belirlemek doğru olabilir. Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminde mevcut olarak yapılması gerekenler planlandığı gibi ileride yaşanabilecek durumları da içeren bir dizi önlem almak gerektiği söylenebilir. Bu süreçte okullarımızda yer alan destek eğitim odaları amacına uygun biçimde kullanılmalı ve kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları kendini geliştiren, yenilikleri takip eden her anlamda yetişmiş öğretmenler ile başarıya ulaşacağı söylenebilir. Kaynaştırma/ bütünleştirme eğitiminin özel sınıf uygulamalarına dönüşmesi gerektiğini savunan az sayıda öğretmen olduğu da düşünülmektedir. Bu düşüncenin altında destek eğitim odalarının amacına uygun olmayan uygulama biçimlerin yer aldığı söylenebilir. Öğretmenlere göre kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları; aile eğitimi, planlama, doğru uygulamalar ve yetişmiş öğretmenlerle daha etkili uygulanabilir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Öncelikle yapılan uygulamalarla ilgili aile ile işbirliği yapılmalıdır. Öğrenci sorunlarına yönelik yapılan sınıf içi ve okul içi çalışmalarda ailenin de sürece dahil olması gerektiği düşünülürse, tüm aşamalarda düzenli ve sürekli bilgi sahibi olan ailelerin sürece daha ciddi ve özverili yaklaşacağı düşünülmektedir.
- Öğretmenlerimizin hizmet içi eğitim vb. yollarla eğitime alınması, kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamaları konusunda daha donanımlı hale gelmelidir. Öğretmenlerimiz, okullarımızda uygulamaya konulan Okul Temelli Mesleki Gelişim programı kapsamında ihtiyaç analizi yapılarak eğitime alınabilir. Kendi ortamında, kendi ihtiyaçları doğrultusunda eğitim alabilen öğretmenlerin daha istekli ve özverili bir şekilde eğitimlere katılacağı düşünülebilir.

- Aileler rehber öğretmenler aracılığıyla düzenli olarak eğitime alınmalıdır. Okullarımızda rehber öğretmenler eğitimlerini de aldıkları çeşitli alanlarda eğitimler verebilmektedirler. Örneğin, her yıl öğrencilere teknoloji bağımlılığı konusunda bilgilendirmeler yaptıklarını söylemektedirler. Rehber öğretmenler iletişim, teknoloji bağımlılığı, erken çocukluk eğitimi konularında aileleri eğitime almalarının eğitim öğretim sürecine fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
- Öğrenci seviyelerine göre sınıf içi etkinlikler yapılmalıdır. Okullarımızda yerleştirilmeye çalışılan ve bu doğrultuda eğitimler verilen yapılandırmacı yaklaşımın temel ilkelerinden birinin öğrencinin bilgiye ulaşmasını sağlamak olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda öğrenciyi bilgiye yönlendirebilecek bir rehber olarak öğretmenlerimizin sınıf içinde öğrenci seviyelerine uygun etkinliklerle öğretimi zenginleştirmesinin öğretimin kalitesini ve öğrenmenin kalıcılığını artıracığı söylenebilir.
- Öğrencilerde güven duygusu geliştirmeye çalışılmalıdır. Öğrenciler sadece akademik olarak değil sosyal, psikolojik olarak da desteklenebilir. Bu doğrultuda öğrencilere sosyal, kültürel ve sportif alanlarda sorumluluklar vererek öz güvenlerini geliştirmeleri sağlanabilir.
- Rehberlik servisinden mümkün olduğunca fazla yararlanılmalıdır. Rehberlik servislerinin okullarda düzenli çalışmalar yaptıkları söylenebilir. Öğrencilere yönelik olarak değer gelişimi, sosyal uyum ve kişilik gelişimlerini destekleme noktasında çeşitli etkinlikler yaparak öğretmen ve velilere destek olabileceği söylenebilir.

Kaynakça

- Ahmetoğlu, E., Ünal, A. M. ve Ergin, D. Y. (2016). Kaynaştırma uygulamalarının başarısını etkileyen etmenler ölçeğinin geliştirilmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 167-175.
- Allen, E., & Cowdery, G. (2014) *The exceptional child: Inclusion in early childhood education*. USA: Cengage Learning
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E., (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (6.bs.), Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Avcı, N. (1998). Entegrasyon ve entegre sınıf öğretmeni. *Destek*, 1(1), 20-24.
- Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teachers attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129-147.
- Bakkaloğlu, H. (2013). Ebeveynlerin gözüyle özel gereksinimli çocukların erken müdahaleden okul öncesi programlara geçiş süreci. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 311-327.
- Batu, S., Kırcaali-İftar, G. (2005) *Kaynaştırma*. Ankara: Kök
- Bouillet, D. (2013). Some aspects of collaboration in inclusive education-teachers experiences. *CEPS Journal*, 3(2), 93-117.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eripek, S. (2004) Türkiye’de Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmalarına İlişkin Olarak Yapılan Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 25-32.
- Ersoy, Ö., & Avcı, N. (2000). *Özel gereksinimi olan çocuklar ve eğitimleri ‘Özel Eğitim’*. İstanbul, Ya-Pa.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*, Ankara: Yelken Tepe Yayınları

- Evans, I. M., Salisbury, C. L., Palombaro, M. M., Berryman, J., & Hollowood, T.M. (1992). Peer interactions and social acceptance of elementary-age children with severe disabilities in an inclusive school. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 17(4), 205-212.
- Hoover, J., & Patton, J. (2004) Differentiating standards-based education for students with diverse needs. *Remedial and Special Education*, 25(2), 74-78.
- Kara, C. (2015). *Kaynaştırmaya ilişkin eğitimci görüşleri aracı: bir ölçek geliştirme çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kırcaali -İftar, G. (1992). *Özel eğitimde kaynaştırma. Eğitim ve Bilim*, 16, 45- 50.
- Kırcaali -İftar, G., & Uysal, A. (1999). Zihin özürlü öğrencilere özel eğitim danışmanlığı aracılığıyla uygulanan resimli fişlerle okuma-yazma öğretiminin etkililiği. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 3-13.
- Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma/ bütünleştirme eğitimi uygulamalarına dair öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 391-415.
- Küçükler, S., Erdoğan, N. I., & Çürük, Ç. (2014). Peer acceptance of children with disabilities in inclusive kindergarten classrooms. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 163-177.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2014). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm>
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). Eğitim Kurumlarına Yönetici Görevlendirme Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180621-8.htm>
- Metin, N. (2000). Özel sınıflara ve kaynaştırılmış sınıflara devam eden ilkokul düzeyindeki eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarla engelli olmayan çocukların benlik kavramlarının karşılaştırılması. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 161-232.
- Odluyurt, S. (2012). Okul Öncesi Kaynaştırma. S. Batu, A. Çolak ve S. Odluyurt. *Özel gereksinimli çocukların kaynaştırılması* içinde (s. 139-171). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Odom, S.L., & Wolery, M. (2003). A unified theory of practice in early intervention/early childhood special education: Evidence-based practices. *The Journal of Special Education*, 37(3), 164-173
- Odom S.L., Buysse, V., & Soukakou, E. (2011). Inclusion for young children with disabilities. *Journal of Early Intervention*, 33(4), 344-356
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*,
- Rief, S. F., & Heimburge, J. A. (1996). How to reach & teach all students in the inclusive classroom: ready-to-use, lessons and activities for teaching students with diverse learning needs.
- Smith, M., & Smith, K. (2000). Regular education early childhood teachers perceptions of succesful inclusion. *Journal of Research in Childhood Education*. 14(2), 161-180.
- Şahan, G., Uğurlu, M., Özdemir, N., & Nazik, A. (2021). Kaynaştırma Uygulamalarının Başarısını Etkileyen Etmenler, Sorunlar ve Ailelerden Beklentilerin Öğretmen Görüşlerine Göre Analizi (Karma Yöntem Araştırması). *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 136-150. [
- Türk Dil Kurumu, Erişim 12 Aralık, 2020., <https://www.tdk.gov.tr>
- Ünal, A. M. (2017). Kaynaştırma uygulamalarının başarısını etkileyen etmenleri değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Trakya Üniversitesi. Edirne*.
- Varol, Ç. (2010). İlköğretim okullarındaki kaynaştırma uygulamalarının değerlendirilmesi. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED). *Ankara: MEB Kaynak Kitaplar Dizisi*

The problems experienced by the teachers and administrators working in primary schools regarding the inclusion of children with special needs and solution suggestions the example of Isparta / Uyar, Y & Uyar, E. & Bozkurt, Z. A. & Kılıç, A.

Yavuz, C., & Avcı, N. (2007). Okul öncesi eğitimde kaynaştırma. *Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 150-158

Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma/ bütünleştirme uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye’de uygulanan kaynaştırma/ bütünleştirme modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 8(1):92-110.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık